

Törökországi választások. Maradnak az iszlamisták

Szigetvári Tamás

A minap tartott parlamenti választásokat – az előzetes várakozásoknak megfelelően – az immár öt éve kormányon lévő iszlamista Igazság és Fejlődés Pártja (AKP) nyerte.

Az eredetileg novemberben esedékes parlamenti választások előrehozásának közvetlen kiváltó oka az új köztársasági elnök kinevezése körüli bonyodalom volt. A parlament által választandó elnöki posztra az AKP jelöltje Abdullah Gül külügyminiszter volt, aki azonban a szekuláris erők, és főként a török belpolitikában továbbra is meghatározó szerepet játszó hadsereg számára elfogadhatatlan volt. A köztársasági elnök ugyanis a hadsereg főparancsnoka is egyben, kinevezési jogköre (pontosabban vétőjoga) révén pedig a szekuláris értékrend legfőbb őre. Amennyiben az iszlamista kormányzattal szemben nem áll politikai ellensúlyként a köztársasági elnök (ahogyan ezt Sezer elnök tette mindezidáig), az sokak szerint már a szekuláris török államrendet fenyegeti.

Az 1923-ban létrehozott modern Törökország a szekularizmusra épült, az iszlám szerepét a közéletben, és különösen a politikában igyekeztek minél inkább korlátozni. Iszlamista alapon álló pártok ugyan idővel létre jöhettek, de állandó fenyegetettségben éltek: rendszeresen betiltották őket, vezetőiket bebörtönözték, vagy eltiltották a politikai szerepléstől, így rendszeresen új név alatt kellett újraszerveződniük. Még 2001-ben, az előző választásokat egy évvel megelőzően is betiltották az Erbakan vezette Fazilet pártot, amely azután az újraszervezések során a növekvő belső nézetkülönbségek miatt szétvált. A közélettől eltiltott Erbakan konzervatív beállítottságú követői megalakí-

tották a Saadet Pártot, míg a reformista erők a nagypolitikától szintén eltiltott Erdo an és Abdullah Gül vezetésével az Igazság és Fejlődés Pártját, az AKP-t. A 2002. novemberi parlamenti választásokon a Saadet csupán 2,5 százalékot ért el, az AKP viszont 34,2 százalékos eredményével megnyerte a választásokat. Mivel a Törökországban érvényes tízszázalékos limit miatt ekkor mindössze két párt jutott be a parlamentbe, s az AKP a mandátumok kétharmadával abszolút többséghez jutott. Ekkora parlamenti ereje még egy pártnak sem volt a modern török történelemben, és az elmúlt öt év tapasztalata, a sikeresen végrehajtott politikai és gazdasági reformok azt mutatják, a párt élt is a kínálkozó lehetőséggel.

Mindez nyilvánvalóvá tette azt a látens folyamatot, amely már több évtizede megkezdődött: a kemalista modernizációs projekt egyre kevésbé képes legitimálni magát, és a többségében muszlimok lakta országban mind népszerűbbé válik a mérsékelt, de egyértelműen az iszlámon alapuló megközelítés.

Az AKP sikerének egyik titka az, hogy támogatókat tud szerezni a neo-liberális globalizációs folyamat győztesei és vesztesei között is. Leginkább egy harmadik utas modern szociáldemokrata pártra hasonlít, amely a piac előnyeit hangsúlyozza, és az állam átalakítását szorgalmazza a fejlesztő-beavatkozó állam helyett a szabályozó állam irányába, amely ugyanakkor a társadalmi igazságosságot a szívében viseli.

A török iszlamizmuson belül a kilencvenes évek végén erősödött fel ez a fajta re-

formista, az új körülményekhez minél jobban alkalmazkodni igyekvő, de a hagyományos értékekre figyelmet fordító irányzat. A globalizációt nem pusztán fenyegetésként, de lehetőségnek is tekintik, és ez a pragmatikus hozzáállás magával hozta az európai integrációs folyamat megítélésének átértékelését is. Az iszlamisták egyik legfontosabb bázisát adó ún. „anatoliai tigrisek” egyre érdekelttbbé váltak mind a külgazdasági nyitás, mind az integrációs folyamat sikerében. Ezek a többnyire családi vállalkozásként induló kis- és középvállalkozások, amelyek textil- és más feldolgozóipari termékekkel sikeresen be tudtak törni az európai piacokra, exportjuk bővülését köszönhatték az új lehetőségeknek. Politikai szempontból ugyanakkor az EU által megkövetelt demokratizálási követelmények jelentettek előnyt az iszlamisták számára, mert korlátozni kellett a hadsereg beavatkozási lehetőségét a politikai folyamatokba, a szólásszabadság és az emberi jogok tiszteletben tartása pedig lehetővé tette az iszlamisták egyre erőteljesebb közszereplését.

Érdekes módon a hagyományos, szekuláris elit ugyanakkor egyre szkeptikusabban néz Európára és a globalizációra egyaránt. Ez érthető is, mivel a kemalizmus 19. századi nacionalizmusa és etatizmusa egyre kevésbé EU-komform. Ahmet Sezer köztársasági elnök egyik beszédében Atatürk politikáját méltatta, amit a más országoktól való gazdasági függetlenedés vezérelt. Szerinte éppen emiatt kell Törökországnak ellenállnia a globalizáció térnyerésének, hiszen az valójában a kolonializálás egy formája, amikor a gyarmatosítók nem fegyverrel, hanem a gazdaságon keresztül szerzik meg a hatalmat.

Az AKP másik előnye a régi, korrupst politikai vezetőréteggel szakító, friss, becsületes párt imázsa volt. A párt finanszírozása és üzleti háttere azonban mára korántsem tűnik olyan áttekinthetőnek és tisztának, mint ahogy azt maga igyekszik beállítani. Ennek kapcsán az ún. „zöld pénz” veszélyét emlegetik, vagyis hogy az iszlamista párt javarészből az őket támogató üzletemberek, és még inkább a közlekeleti (szaúdi) petrodollárok hathatós támogatásának köszönheti választási sikereit.

A nemrégiben lezajlott milliós tömegtüntetések is azt mutatják, hogy nem mindenki lelkesedik az iszlamista erők térnyeréséért. Hiába nyilatkozta Erdogan kormányfő többször is, így közvetlenül a választási győzelem bejelentését követően, hogy a szekularizmust megőrzendő értéknek tekinti, ellenfelei „báránybőrbe bújt farkast” emlegetnek, azaz hogy az AKP csak arra vár, hogy kezébe kerüljön végre a teljes hatalom, és akkor végrehajtja a valódi iszlamista fordulatot, új alapokra helyezve a modern Törökországot. Valószínűbb veszélynek tűnik ugyanakkor az, hogy a hadsereg, a szekularizmus védelmében ismét beavatkozik a politikába – ennek azonban még beláthatatlanabbak lennének a következményei. Az Európai Unió vezetői óva intették a török hadsereg vezetőit egy ilyen lépés megtételétől, mert az a már jelenleg is akadozó csatlakozási folyamat hosszú időre történő befagyasztásához is vezetne egyben.

Törökország tehát várhatóan forró ősz elé néz. Az elkövetkező hónapok eseményei remélhetőleg kiérlelik a mindkét fél számára elfogadható kompromisszumot, amely lehetővé teszi az elmúlt évek sikeres politikai és gazdasági folyamatainak fenntartását is.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu honlapról